

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247122>

УДК 37.094МАКАРЕНКО:[378.04:005

АНДРІЙ ТКАЧЕНКО

ORCID ID: 0000-0003-4408-2653

МАРИНА ГРИНЬОВА

ORCID ID 0000-0003-3912-9023

ОЛЕНА ЖДАНОВА-НЕДІЛЬКО

ORCID ID 0000-0002-1414-2355

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ВІТАЛІЯ ПРИМАКОВА

ORCID ID: 0000-0002-8914-6748

Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти»

Херсонської обласної ради

МАКАРЕНКОЗНАВСТВО ЯК РЕСУРС ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Представлено інноваційний досвід полтавського макаренківського осередку щодо створення методичного забезпечення вибіркової навчальної дисципліни «Основи сучасного макаренкознавства» для здобувачів третього, магістерського, рівня вищої освіти в межах освітньо-професійної програми «Управління навчальним закладом» спеціальності 073 Менеджмент. Підкреслюється, що, обираючи форму методичного супроводу дисципліни, автори зупинилися саме на такому типі посібника, який би не лише охоплював всі головні аспекти макаренкознавства, а й подавав їх у контексті завдань професійно спрямованої навчальної дисципліни. Логіка побудови змісту розробленого підручника передбачає висвітлення трьох головних аспектів сучасного макаренкознавства: життєдіяльність і особистість А. С. Макаренка; наука про А. С. Макаренка у міжнародному та вітчизняному вимірах; практичні і контрверсійні питання сприйняття спадщини видатного педагога-письменника. Книга подібного цільового спрямування, формату і змісту не лише здатна заповнити відведене їй місце в низці обов'язкових атрибутів макаренкознавства як наукової галузі, але й зробити свій внесок в формування професійних компетентностей майбутніх освітніх менеджерів на основі актуалізації дидактичного потенціалу багатой вітчизняної історико-педагогічної спадщини.

***Ключові слова:** А. С. Макаренко, макаренкознавство, підготовка сучасних освітніх менеджерів, методичне забезпечення освітнього процесу в магістратурі, життя і діяльність А. С. Макаренка, внесок А. С. Макаренка в освітній менеджмент, Міжнародна макаренківська асоціація*

Постановка проблеми. Самобутня педагогічна спадщина А. С. Макаренка, а головне, його безпрецедентно ефективний управлінський досвід, є потенційно цінним об'єктом історико-педагогічної дійсності в процесі формування змісту підготовки сучасних освітніх менеджерів. Усвідомлюючи це і будучи одним із всесвітньо визнаних центрів дослідження долі і справи А. С. Макаренка, кафедра педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка запропонувала у 2016 році здобувачам третього, магістерського, рівня вищої освіти в межах освітньо-професійної програми «Управління навчальним закладом» спеціальності 073 Менеджмент відповідну вибіркoву навчальну дисципліну – «Основи сучасного макаренкознавства». Метою навчальної дисципліни було обрано формування у студентів теоретичних знань щодо інноваційних аспектів історії вітчизняного освітнього менеджменту, зокрема життєдіяльності і внеску в розвиток української освітньої системи видатного соціального педагога-реформатора А. С. Макаренка, набуття практичних навичок з аналітичної оцінки важливих питань історико-педагогічної процесу.

Інтерес до даного спецкурсу студентів, і особливо тих із них, хто має досвід професійної діяльності у закладах освіти, продемонстровані ними навчальні досягнення підтвердили ефективність запропонованого освітнього компонента. Все це зумовило необхідність цілеспрямованої роботи щодо створення відповідного методичного забезпечення – перш за все спеціального підручника. Обираючи форму методичного супроводу

дисципліни, автори зупинилися саме на такому типі посібника, який би не лише охоплював всі головні аспекти макаренкознавства, а й подавав їх у контексті завдань професійно спрямованої навчальної дисципліни (Ткаченко, Гриньова, Жданова-Неділько, 2020).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Майже з перших років широкої популяризації ідей і досвіду А. С. Макаренка та оформлення макаренкознавства як окремого напрямку історико-педагогічних досліджень почала відчуватися та реалізуватися потреба перетворення макаренкознавчої інформації в специфічний освітній контент. При цьому помітно виокремилися три типи видань: 1) навчально-монографічні твори, що репрезентували біографію, особливості практичної діяльності, теоретичних поглядів А. С. Макаренка, досвід вивчення та актуалізації його педагогічної системи; 2) навчально-методичні посібники для самостійного вивчення, викладання або впровадження макаренківської спадщини; 3) комбіновані методичні видання, що органічно поєднували перші дві форми «освітньої макаренкіани». Частина з указаних книг була підготовлена як методичне забезпечення відповідних спецкурсів і спецсеминарів.

Найбільш відомими прикладами **першого** із вказаних типів видань вважаються книги І. Ф. Козлова («Педагогічний досвід А. С. Макаренка») (Козлов, 1987), М. П. Павлової («Педагогічна система А. С. Макаренка і сучасність») (Павлова, 1980), М. Д. Ярмаченка («Педагогічна діяльність і творча спадщина А. С. Макаренка») (Ярмаченко, 1989), А. А. Фролова («А. С. Макаренко і педагогіка його часу», «А. С. Макаренко: основи педагогічної системи») (Фролов, 1988; 1990), Л. І. Гриценко («А. С. Макаренко: педагогіка важкого дитинства», «Тенденції макаренкознавства на Заході») (Гриценко, 1991; 2003),

Другий тип видань був представлений низкою навчально-методичних посібників. До цієї категорії, перш за все відносяться книга Е. Ш. Натанзон «Психолого-педагогічні завдання при аналізі ідей А. С. Макаренка» (Натанзон, 1970), методичні рекомендації, підготовлені творчим колективом у складі А. А. Сбрусової, М. Ю. Рисіної та М. Ю. Щербаня («Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті світової педагогічної думки») (Сбруєва, Рисіна, Щербань (Упоряд.), 1998), навчально-методичним посібником Г. М. Козлової («Спадщина А. С. Макаренка в контексті основ вітчизняної педагогіки») (Козлова, 2004), методичними матеріалами й рекомендаціями щодо самостійної й індивідуальної роботи студентів М. М. Волікової (Волікова, 2015) тощо. Свого часу Науково-дослідна лабораторія А. С. Макаренка Полтавського педінституту випустила два методичних посібника: «А. С. Макаренко. Життя і педагогічна діяльність» – для старшокласників-майбутніх педагогів (Бобрицька, Ковтун, Крамущенко, 1991), «А. С. Макаренко і практика сучасних закладів дитячого виховання» – для організаторів виховного процесу, педагогів і студентів (Бобрицька, Ковтун (Упоряд.), 1991), а також програму спецкурсу для педагогічних спеціальностей вищої школи «педагогічна майстерність А. С. Макаренка-вихователя». Загалом в радянський і пострадянський час з'явилася велика кількість макаренкознавчих видань даної категорії: програми і навчальні плани народних університетів, пам'ятки керівникам шкіл, методичні рекомендації для вивчення спадщини або до відзначення ювілею видатного педагога, посібники на допомогу вчителю-краєзнавцю, навчальні плани і програми для шкіл педагогічної майстерності, програми для самоосвітньої роботи учителів

До **третього** типу видань належать посібник А. А. Фролова («Організація виховного процесу в практиці А. С. Макаренка») (Сластенин, Фере (Ред.), 1976), методичний посібник «Педагогічна спадщина А. С. Макаренка: історія і сучасність», підготовлений авторським колективом за редакцією професорів О. І. Піскунова та В. М. Кларіна (Піскунов, Кларин (Ред.), 1988). Найбільш масштабним, відомим в світі і доволі оригінальним видавничим проєктом є підготовлена Дослідницькою лабораторією «Виховна педагогіка А. С. Макаренка» Нижегородського педуніверситету під керівництвом А. А. Фролова дев'ятитомна «навчальна книга з історії, теорії та практики виховання» – видання праць А. С. Макаренка, доповнене системою різного за характером методичного матеріалу (Макаренко, 2007).

При такій великій кількості літератури зазначеної спрямованості все ж до останнього часу не існувало ґрунтовного підручника, який би на основі комплексного узагальнюючого аналізу результатів багаторічного вивчення слова і справи видатного педагога-письменника представляв макаренкознавство як професійно-орієнтовану навчальну дисципліну.

Метою статті є висвітлення інноваційного досвіду полтавського макаренківського осередку щодо створення методичного супроводу використання потенційних можливостей макаренкознавства в процесі магістерської підготовки майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Логіка побудови змісту розробленого підручника передбачає висвітлення трьох головних, на думку авторів, аспектів сучасного макаренкознавства: життєдіяльність і особистість А. С. Макаренка; наука про А. С. Макаренка у міжнародному та вітчизняному вимірах; практичні і контраверсійні питання сприйняття спадщини видатного педагога-письменника.

Перший з указаних аспектів представлений в книзі розділом «**Атон Макаренко: людина, педагог, освітній менеджер**». Варто відмітити, що наука про А. С. Макаренка за вісімдесят років свого існування об'єктом уваги обирала різні аспекти життєвого і творчого шляху видатного педагога-письменника. Аналітичні оцінки багатьох питань теоретичних напрацювань Антона Семеновича, глибинний філософсько-освітній, історико-педагогічний і соціально-психологічний контекст його творчості репрезентувала у своїх роботах ціла

плеяда вітчизняних і закордонних учених. Їх заслугою стало розкриття інноваційного потенціалу макаренківської концепції виховання, осучаснення досвіду педагога, розробка методології використання його педагогічних ідей у реформуванні освітньої практики другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

У найширшому розумінні **макаренкознавство** можна визначити як *галузь теоретичної і практичної діяльності, спрямованої на вивчення з точки зору внеску в людську культуру творчої спадщини видатного українського педагога і письменника Антона Семеновича Макаренка, а також актуалізацію її конструктивного потенціалу у різних сферах життя*. Відповідно **предметом** даної науки є *багатогранна макаренківська спадщина у всіх її теоретичних і практичних формах*. Своєю **метою** макаренкознавство вбачає в *теоретичному аналізі, популяризації та пошуці шляхів практичного застосування конструктивних ідей А. С. Макаренка*. Багаторівневістю макаренкознавства як специфічної галузі діяльності обумовлена специфіка його завдань, які умовно поділяються на **дослідницькі, просвітницькі та актуалізаційні**.

В першому розділі також представлені методологічні основи макаренкознавства та схарактеризована його джерельна база. Доволі багато уваги приділено аналізу самотності А. С. Макаренка як людини, педагога, мислителя та керівника, феноменальності його спадщини.

В контексті опису життя та самоствердження Антона Семеновича на основі великого комплексу маловідомих, передусім архівних джерел докладно розкриті передумови і чинники його професійного становлення на початкових етапах (1905–1917 роки) та в кульмінаційний період педагогічної діяльності (1917–1935 роки), показана роль адміністративної і літературної роботи педагога-письменника у зміцненні його професійної позиції в останні роки життя (1935–1939 роки).

Представлена у підручнику управлінська складова педагогічного подвижництва А. С. Макаренка поєднує як головні характеристики його управлінської теорії, так і детальну історію його керівної практики. Спираючись на засади сучасного менеджменту, репрезентоване макаренківське бачення етапів технологічного циклу управління, розкриті його ідея педагогічного центру, новаторський підхід в питаннях кадрового менеджменту, авторська концепція тривалості педагогічного колективу тощо. Хронологія ж управлінської кар'єри Антона Семеновича розбита на два періоди: 1) «дебютний», що розпочався 1917 року, коли він отримав свою першу керівну посаду – інспектора Крюківського залізничного вищого початкового училища, і закінчився 1928 року, коли педагог залишив очолювану ним Харківську трудову колонію імені М. Горького; 2) «кульмінаційний», який відкривається призначенням А. С. Макаренка у 1927 році начальником Дитячої трудової комуни імені Ф. Е. Дзержинського і закінчується звільненням його з Відділу трудових колоній НКВС УСРР і переїздом до Москви.

В цьому ж розділі докладно, на основі авторських текстів описані ключові технологічні засади педагогічної системи А. С. Макаренка. Макаренківська категорія виховного колективу розкривається через аналіз поняття і функцій останнього, його закони життя і діяльності, стадії формування. Щодо системи самоврядування, апробованої багаторічним досвідом колонії імені М. Горького і комуни імені Ф. Е. Дзержинського, то їх сутність і функціональна специфіка проілюстровані такими елементами, як конституції цих двох установ, головні положення системи їх самоврядування, принципи організаційної будови колективу, особливості самоврядування в загоні, загальні збори і рада командирів як керівні органи самоврядування, постійні і зведені загони, система повноважень і доручень тощо.

Із залученням багатого фактичного матеріалу деталізована макаренківська концепція і практика виробничо-господарського виховання: становлення і функції виробничої бази колонії імені М. Горького та промисловий тріумф комуни імені Ф. Е. Дзержинського, еволюція їх промислового потенціалу, професіоналізація вихованців та ін.

Другий розділ підручника, **«Макаренкознавство як форма міжнародного творчого діалогу та вітчизняний науково-просвітницький рух»**, зосереджує увагу навколо трьох тем: А. С. Макаренко в сучасному світі, здобутки та імена Міжнародної макаренківської асоціації, наукові та просвітницькі проекти вітчизняного макаренкознавства. Даючи оцінку міжнародному розповсюдженню ідей видатного педагога-письменника, автори зробили огляд становлення світового макаренкознавства і поглиблено розкрили зміст дослідницької і популяризаторської активності декількох найбільш відомих національних макаренкознавчих шкіл.

Німецька макаренкіана представлена, перш за все, авторитетною науковою лабораторією «Макаренко-Referat» Марбурзького університету ФРН, історія, пошукова, видавнича і організаційна роль якої у міжнародному макаренкознавстві загальновідома і визнана у всьому світі. Докладно подані у книзі польські макаренкознавчі студії, представлені такими відомими іменами, як М. Библюк, О. Камінський, О. Левін та ін. Схарактеризований також вагомий внесок Італії у вивчення спадщини А. С. Макаренка, особливий акцент робиться на діяльності Італійської макаренківської асоціації і наукового осередку римського університету «La Sapienza», пов'язаних з цілою плеядою вчених – Н. С. де Кумісом, А. Баньято, М. С. Веджетті, Е. Меттіні, Ф. Тамбурріно. Огляд світових традицій вивчення спадщини А. С. Макаренка завершується формулюванням провідних тенденцій сучасного міжнародного макаренкознавства, підкреслюється ключове значення переходу

від конфронтації, що тривала впродовж багатьох десятиліть політичного протистояння між Сходом і Заходом, до сучасного наукового діалогу світових учених.

Окремий параграф підручника присвячений консолідації зусиль учених світу, які займаються вивченням життєдіяльності і творчого спадку А. С. Макаренка, і створенню Міжнародної макаренківської асоціації (ММА). Докладно описуються передумови і підготовчий етап створення ММА, перераховуються вчені-ініціатори і країни-засновниці цієї поважної інтернаціональної спільноти. Особливе місце в тексті відведено діяльності в царині макаренкознавства фундаторів та очільників ММА: М. Д. Ярмаченка, І. А. Зязюна, А. А. Фролова, Г. Хілліга, Л. Пехи, М. Ф. Гетманця, В. Ф. Моргуна, Л. І. Гриценко, С. С. Невської, М. Біблюка, Т. Ф. Корабльової та Н. С. де Куміса. Окремо коментуються цілі, завдання та установчі документи ММА, наводиться огляд симпозіумів, конференцій та семінарів асоційованих учених, головних видавничих проєктів асоціації.

Невід'ємною і вагомою частиною світового макаренкознавчого процесу є українське макаренкознавство, воно стояло біля витоків цього напрямку наукових досліджень і впродовж багатьох років залишається однією із його рушійних сил. Автори підручника свідомо сконцентрували увагу студентів на цій важливій обставині, крім того підкреслили, що традиційно процеси вивчення, розробки, популяризації та впровадження творчої спадщини А. С. Макаренка в Україні передбачали широке розмаїття форм: вони реалізувалися у межах державних освітніх проєктів, локалізувалися навколо регіональних науково-дослідних і меморіальних центрів, розвивалися в контексті окремих авторських наукових шкіл. В книзі знайшли собі місце нариси про Львівську макаренкознавчу школу і її очільника Ф. І. Науменка, наукову школу Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди і таких її відомих представників, як Л. Д. Попова, М. Ф. Гетманець та Б. М. Наумов, сумський осередок макаренкознавства, представлений М. О. Лазарєвим, А. А. Сбрусовою та ін.

Доволі ґрунтовно представлена в книзі історія найпотужнішого українського макаренкознавчого осередку, діючого в Полтавському національному педуніверситеті імені В. Г. Короленка. Дослідницькі, пропагандистські та методичні традиції, закладені студентськими макаренківськими об'єднаннями (1950–1970-ті рр.) та Науково-дослідною лабораторією А. С. Макаренка (1985–2000 рр.), успішно продовжуються Міжнародним та всеукраїнським макаренкознавчим центром, заснованим кафедрою педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна (2016 р.). Саме полтавські макаренкознавці свого часу сформували експозицію найбільшого в світі меморіального музею А. С. Макаренка в с. Ковалівці (1988 р.), провели організаційну роботу щодо заснування ММА, у 2016 році створили «Макаренкіану» – найінформативніший макаренкознавчий ресурс в мережі Інтернет тощо.

Вперше у вітчизняному макаренкознавстві систематизовано інформацію про історію, стан та просвітницьку діяльність вітчизняних макаренківських меморіальних центрів: Музея А. С. Макаренка Кременчуцької міської ради, Педагогічно-меморіального музею А. С. Макаренка Долинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 імені А. С. Макаренка, Музея А. С. Макаренка у місті Білопілья Сумської області, Ковалівського музею-заповідника А. С. Макаренка Полтавського району, Центра-музея Антона Макаренка при виправній колонії для неповнолітніх імені А. Макаренка у селищі Подвірки Дергачівського району Харківської області, багатьох музеїв в освітніх закладах.

Розділ «Спадщина А. Макаренка в контексті аналогій, наслідування, критичних оцінок та наукової полеміки» є завершальною частиною підручника, він репрезентує найбільш дискусійні аспекти макаренкознавства, пов'язані з пошуком спадщиною видатного педагога-письменника свого місця в сучасному світі.

За багаторічну історію макаренкознавства так і не було повністю подолано одного із найголовніших його методологічних недоліків як наукової галузі – розгляду педагогіки А. С. Макаренка поза історико-педагогічним контекстом, як відносно автономного, спонтанного, яскравого і самобутнього явища, що не має собі достатньо адекватних аналогій у педагогічній науці та практиці попередніх і наступних часів. Небезпека подібного підходу криється у визнанні неповторності, а, відповідно, і принципової невідтворюваності педагогічного досвіду Антона Семеновича, в той же час є беззаперечним, що його педагогічні здобутки, це невід'ємна та закономірна складова об'єктивного і цілісного процесу – розвитку соціально-педагогічної думки і практики. Більше того – велику кількість доволі близьких аналогій щодо досвіду А. С. Макаренка або похідних від його ідей соціальних практик містять «непедагогічні» сфери людської діяльності.

До подібних аналогій макаренківської педагогіки дослідники відносять, наприклад, досвід одного із провідних сучасних експертів в галузі підвищення ефективності ведення бізнесу і урядової діяльності, ізраїльського і американського письменника і бізнес-консультанта І. Адізеса. Крім того виявити принципово нові аспекти в трактовці доволі широко відомих макаренківських ідей і понять, а також ввести до повноцінного наукового обігу ті положення Антона Семеновича, що досі залишалися майже не поміченими, дозволяє теорія «соціального капіталу» американського соціолога Ф. Фукуями.

Питання реалізації виховної системи А. Макаренка в конкретній освітній практиці є чи не найпринциповішим у макаренкознавстві, оскільки саме в ньому і лише в ньому криється максимально

об'єктивна оцінка міри універсальності відкритих Антоном Семеновичем педагогічних принципів. Автори підручника підкреслюють, що завжди характер і успіх актуалізації макаренківських педагогічних ідей в конструюванні реального виховного процесу на пряму залежав від їх правильної інтерпретації освітніми керівниками і педагогами-практиками. В книзі описуються найвідоміші приклади вдалого впровадження педагогічних ідей і досвіду А. С. Макаренка в навчально-виховному процесі: в керованих найвідомішим вихованцем Антона Семеновича С. П. Калабаліним дитячих інтернатних установах, міжшкільному заводі «Чайка», «школі-толоці» О. А. Захаренка, Мамлютській школі-інтернаті, Агрошколі-інтернаті О. О. Католикова та «комунарському» русі, започаткованому І. П. Івановим.

Важливе місце в підручнику відведено аналізу технологічного підходу А. С. Макаренка в обґрунтуванні сутності педагогічної майстерності. Варто підкреслити, що професійну майстерність педагога А. С. Макаренка розглядав набагато глибше, ніж просте володіння сумою технічних навичок або прийомів. Цей психологічний феномен він пов'язує, передусім, з «організацією» всієї особистості педагога, зокрема з такими рівнями та формами особистісної активності, як характер, поведінка, почуття, загальна культура, досвід, спеціальні знання і навички, логіка тощо.

Суперечливість суспільного ставлення до постаті Антона Семеновича і його ідей змусили ввести у підручник окрему тему щодо контраверсійних питань сучасного макаренкознавства – характер ідейно-політичного світогляду А. С. Макаренка, особливості його національного і релігійного самоусвідомлення. Принциповою дискусійною вирізняється й тема підручника «Педагогіка А. Макаренка як альтернатива минулій і сучасній освітній реальності», яка містить такі важливі аспекти, як сутність конфлікту А. Макаренка як педагога-реформатора зі своїм і подальшим часом, криза фінального періоду діяльності трудової колонії імені М. Горького, Критика макаренківської педагогіки на загальнорадянському рівні, її причини і наслідки, Безкомпромісність ідейно-теоретичної позиції А. С. Макаренка, його педагогічна полеміка в останні роки життя, піднесення макаренківських ідей і досвіду у післявоєнний час та фактичне вихолощення їх справжньої сутності, «демакаренкізація» сучасної освіти на тлі абсолютизації особистісно-орієнтованого підходу і гіпертрофії індивідуалізації навчання.

Своєрідним підсумком всього зібраного у книзі матеріалу є її завершальна частина, яка піднімає вельми актуальне питання в контексті формування професійної позиції майбутніх освітніх менеджерів – непроминальної цінності макаренківських науково-теоретичних ідей та практичного досвіду для розбудови вітчизняної освіти і вирішення глобальної виховної кризи.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Наука про А. С. Макаренка як навчальна дисципліна вже має певну історію, але відповідні методичні проекти лише частково реалізують поставлені дидактичні завдання, до того ж вони охоплюють не всі з тих питань, що ми традиційно відносимо до вельми широкого проблемного поля макаренкознавства. Цілком очевидно, що книга подібного цільового спрямування, формату і змісту не лише здатна заповнити відведене їй місце в низці обов'язкових атрибутів макаренкознавства як наукової галузі, але й зробити свій внесок в формування професійних компетентностей майбутніх освітніх менеджерів на основі актуалізації дидактичного потенціалу багатой вітчизняної історико-педагогічної спадщини. Перспективним, на нашу думку, є продовження роботи в напрямку методичного забезпечення названої академічної дисципліни – створення і апробація таких типів навчальних видань, як методичний посібник, хрестоматія, термінологічний словник, комплект методик для діагностики навчальних досягнень тощо.

Список використаних джерел

- Бобрицька, В. І., Ковтун, В. М. (Упоряд.). (1991). *А. С. Макаренко і практика сучасних закладів дитячого виховання*. Довідник з досвіду використання педагогічної спадщини А.С. Макаренка. Полтава.
- Бобрицкая, В. И., Ковтун, В. Н., Крамущенко, Л. В. (1991). *А. С. Макаренко: жизнь и педагогическая деятельность*. Полтава.
- Волікова, М. М. (2015). *Педагогічна діяльність і творчий спадок А. С. Макаренка: методичні рекомендації до самостійної роботи та індивідуального завдання для студентів денної та заочної форм навчання*. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ».
- Гриценко, Л. И. (2003). *А. С. Макаренко: педагогика трудного детства: учеб. пособие по спецкурсу*. Волгоград.
- Гриценко, Л. И. (1991). *Тенденции макаренковедения на Западе*. Волгоград: Универсал.
- Козлов, И. Ф. (1987). *Педагогический опыт А. С. Макаренко: книга для учителя*. Москва: Просвещение.
- Козлова, Г. Н. (2004). *Наследие А. С. Макаренко в контексте основ отечественной педагогики: учебно-методическое пособие*. Санкт-Петербург: Издательство МИНПИ.
- Макаренко, А. С. (2007). *Школа жизни, труда, воспитания: учебная книга по истории, теории и практике воспитания*. (Ч. 1). Н. Новгород: Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы.

- Морозова, Н. А. (1957). *А. С. Макаренко: семинарий*. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та.
- Морозова Н. А. (1961). *А. С. Макаренко: семинарий*. Ленинград: Учпедгиз.
- Натанзон, Э. Ш. (1970). *Психолого-педагогические задания при анализе идей А. С. Макаренко*: пособ. для студ. пед. ин-тов, педучилищ и учителей. Кишинев: Лумина.
- Павлова, М. П. (1980). *Педагогическая система А. С. Макаренко и современность*. Москва: Высшая школа.
- Пискунов, А. И., Кларин, В. М. (Ред.). (1988). *Педагогическое наследие А. С. Макаренко: история и современность*: [метод. пособие для первич. орг. Пед. о-ва РСФСР в пед. вузах и техникумах, сред. общеобразоват. шк.]. Москва.
- Сластенин, В. А., Фере, Н. Э. (Ред.). (1976). *Организация воспитательного процесса в практике А. С. Макаренко*: учеб. пособ. Горький.
- Сбруева, А. А., Рисина, М. Ю., Щербань, П. М. (Упоряд.). (1998). *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті світової педагогічної думки: метод. рекомендації студентам до спецсеминару*. Суми.
- Ткаченко, А. В., Гриньова, М. В., Жданова-Неділько, О. Г. (2020). *Основи сучасного макаренкознавства: підручник для здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 073 Менеджмент*. Полтава: Астрада.
- Фролов, А. А. (1988). *А. С. Макаренко и педагогика его времени*. (В помощь изучающим проблемы коммунистического воспитания). Горький: Упрполиграфиздат.
- Фролов, А. А. (1990). *А. С. Макаренко: основы педагогической системы*. (В помощь изучающим проблемы коммунистического воспитания). Горький: Упрполиграфиздат.
- Ярмаченко, Н. Д. (1989). *Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренко*. Киев: Радянська школа.

References

- Bobrytska, V. I., & Kovtun, V. M. (Comps.). (1991). *A. S. Makarenko i praktyka suchasnykh zakladiv dytiachoho vykhovannia [A.S. Makarenko and the practice of modern institutions of child education]*. Dovidnyk z dosvidu vykorystannia pedahohichnoi spadshchyny A.S. Makarenka. Poltava [in Ukrainian].
- Bobritckaia, V. I., Kovtun, V. N., & Kramushchenko, L. V. (1991). *A. S. Makarenko: zhizn i pedagogicheskaiia deiatelnost [A. S. Makarenko: life and teaching]*. Poltava [in Russian].
- Gritcenko, L. I. (2003). *A. S. Makarenko: pedagogika trudnogo detstva [A. S. Makarenko: pedagogy of a difficult childhood]*: ucheb. posobie po spetckursu. Volgograd [in Russian].
- Gritcenko, L. I. (1991). *Tendencii makarenkovedeniia na Zapade [Macarenko studies trends in the West]*. Volgograd: Universal [in Russian].
- Iarmachenko, N. D. (1989). *Pedagogicheskaiia deiatelnost i tvorcheskoe nasledie A. S. Makarenko [Pedagogical activity and creative heritage of A.S. Makarenko]*. Kiev: Radianska shkola [in Russian].
- Frolov, A. A. (1988). *A. S. Makarenko i pedagogika ego vremeni [A. S. Makarenko and the pedagogy of his time]*. (V pomoshch izuchaiushchim problemy kommunisticheskogo vospitaniia). Gorkii: Uprpoligrafizdat [in Russian].
- Frolov, A. A. (1990). *A. S. Makarenko: osnovy pedagogicheskoi sistemy [A. S. Makarenko: the foundations of the pedagogical system]*. (V pomoshch izuchaiushchim problemy kommunisticheskogo vospitaniia). Gorkii: Uprpoligrafizdat [in Russian].
- Kozlov, I. F. (1987). *Pedagogicheskii opyt A. S. Makarenko [A.S. Makarenko's pedagogical experience]*: kniga dlia uchitelia. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
- Kozlova, G. N. (2004). *Nasledie A. S. Makarenko v kontekste osnov otechestvennoi pedagogiki [A.S. Makarenko's legacy in the context of the foundations of Russian pedagogy]*: uchebno-metodicheskoe posobie. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo MINPI [in Russian].
- Makarenko, A. S. (2007). *Shkola zhizni, truda, vospitaniia [School of life, work, education]*: uchebnaia kniga po istorii, teorii i praktike vospitaniia. (P. 1). N. Novgorod: Izd-vo Volgo-Viatskoi akademii gosudarstvennoi sluzhby [in Russian].
- Morozova, N. A. (1957). *A. S. Makarenko [A. S. Makarenko]*: seminarii. Leningrad: Izd-vo Leningr. un-ta [in Russian].
- Morozova N. A. (1961). *A. S. Makarenko [A. S. Makarenko]*: seminarii. Leningrad: Uchpedgiz [in Russian].
- Natanzon, E. Sh. (1970). *Psikhologo-pedagogicheskie zadaniia pri analize idei A. S. Makarenko [Psychological and pedagogical tasks in the analysis of the ideas of A.S. Makarenko]*: posob. dlia stud. pед. in-tov, peduchilishch i uchitelei. Kishinev: Lumina [in Russian].

- Pavlova, M. P. (1980). *Pedagogicheskaiia sistema A. S. Makarenko i sovremennost [The pedagogical system of A.S. Makarenko and the present]*. Moskva: Vysshiaia shkola [in Russian].
- Piskunov, A. I., & Klarin, V. M. (Eds.). (1988). *Pedagogicheskoe nasledie A. S. Makarenko: istoriia i sovremennost [A. S. Makarenko's pedagogical heritage: history and modernity]*: [metod. posobie dlia pervich. org. Ped. o-va RSFSR v ped. vuzakh i tekhnikumakh, sred. obshcheobrazovat. shk.]. Moskva [in Russian].
- Sbruieva, A. A., Rysina, M. Yu., & Shcherban, P. M. (Comps.). (1998). *Tvorcha spadshchyna A. S. Makarenka v konteksti svitovoi pedahohichnoi dumky [Creative heritage of AS Makarenko in the context of world pedagogical thought]*: metod. rekomendatsii studentam do spetsseminaru. Sumy [in Ukrainian].
- Slastenin, V. A., & Fere, N. E. (Ed.). (1976). *Organizatsiia vospitatelnogo protsessa v praktike A. S. Makarenko [Organization of the educational process in the practice of A.S. Makarenko]*: ucheb. posob. Gorkii [in Russian].
- Tkachenko, A. V., Hrynova, M. V., & Zhdanova-Nedilko, O. H. (2020). *Osnovy suchasnoho makarenkoznavstva [Fundamentals of modern Makarenko studies]*: pidruchnyk dlia zdobuvachiv osvithnoho stupenia «mahistr» za spetsialnistiu 073 Menedzhment. Poltava: Astraia [in Ukrainian].
- Volikova, M. M. (2015). *Pedahohichna diialnist i tvorchi spadok A. S. Makarenka [Pedagogical activity and creative heritage of AS Makarenko]*: metodychni rekomendatsii do samostiinoi roboty ta individualnoho zavdannia dlia studentiv dennoi ta zaochnoi form navchannia. Kryvyi Rih: KPI DVNZ «KNU» [in Ukrainian].

TKACHENKO A., GRYNova M., ZHDANOVA-NEDILKO O.

Poltava Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

PRIMAKOVA V.

Municipal Higher Educational Institution «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council, Ukraine

MAKARENKO STUDIES AS A RESOURCE FOR TRAINING MODERN EDUCATIONAL MANAGERS

The innovative experience of the Poltava Makarenko branch on the creation of methodological support for the elective discipline "Fundamentals of Modern Makarenko Studies" for applicants for the third, master's, higher education within the educational-professional program "Management of Educational Institution" specialty 073 Management. It is emphasized that, choosing the form of methodological support of the discipline, the authors focused on this type of manual, which would not only cover all major aspects of Macarenko, but also present them in the context of professionally oriented disciplines. The logic of constructing the content of the developed textbook provides coverage of three main aspects of modern Makarenko studies: life and personality of AS Makarenko; the science of AS Makarenko in the international and domestic dimensions; practical and controversial issues of perception of the legacy of an outstanding teacher-writer. The book of such purpose, format and content is not only able to fill its place in a number of mandatory attributes of Makarenko as a scientific field, but also to contribute to the formation of professional competencies of future educational managers by updating the didactic potential of rich national historical and pedagogical heritage.

Keywords: *A. S. Makarenko, Makarenko studies, training of modern educational managers, methodological support of the educational process in the master's degree, life and work of AS Makarenko, AS Makarenko's contribution to educational management, International Makarenko Association*

Стаття надійшла до редакції 12.03.2021 р.